

Motion till riksdagen 2021/22:3512

av **Martina Johansson m.fl. (C)**

En jämlik och kunskapsbaserad socialtjänst i hela landet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en samlad översyn av socionomutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en utredning av vilken behörighet som bör krävas för att fatta olika beslut inom socialtjänsten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att information om skälen för ett omhändertagande och förutsättningarna för att ett omhändertagande av ett barn ska upphöra ska tydliggöras och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett nationellt register över familjehem/boenden som tagit emot placerade barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lämplig myndighet i uppdrag att se över hur en grundutbildning för familjehem kan inrättas och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i samråd med relevanta aktörer bör se över hur ett vardagligt kommunalt stöd till familjehemmen kan inrättas och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka samarbetet mellan vården, elevhälsan och socialtjänsten för placerade barn och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över vilka insatser som ska fortsätta att erbjudas efter en vårdnadsöverflytt eller adoption av ett placerat barn och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör införa ett förbud mot den särskilda befogenheten avskiljning i LVU och tillkännager detta för regeringen.

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning om rätten till en oberoende klagorättsmekanism för placerade barn och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över samarbetet mellan Statens institutionsstyrelses ungdomshem och socialtjänsten i ungdomarnas eller klienternas hemkommuner samt utreda hur socialtjänstens stöd ska se ut efter att vården enligt LVM, LVU och LSU upphör, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över hur staten i större utsträckning kan ta ansvar för kostnaden för tvångsvård som utförs vid Sis-hem och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att skapa ett jämställt försörjningsstöd och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tydliggöra att krav på aktivering för att få försörjningsstöd gäller båda parter i ett biståndshushåll och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att lagreglera insatsen skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa tillståndsplikt för skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en nationell standard för hur hemlöshet ska definieras, mätas och rapporteras och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utforma en nationell strategi för att bemöta hemlöshet och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge uppdrag till Socialstyrelsen att se över de insatser som ges till personer som är offer för prostitution eller utsätts för kommersiell sexuell exploatering, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör initiera nödvändiga författningsändringar för att säkerställa likvärdig sekretessprövning och möjlighet att begära ut brukar- och patientjournaler från all skattefinansierad hälso- och sjukvård och socialtjänst oberoende av utförarens driftsform och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning av hur internationella adoptioner bör organiseras, godkännas, kontrolleras och följas upp samt av behoven av författningsändringar vad gäller arkiv och dokumentation av adoptioner till Sverige och tillkännager detta för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att dokumentation rörande adoptioner ska kunna tillhandahållas en adopterad person och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning av hur stöd till transnationellt adopterade barn ska se ut och organiseras och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en lagändring för att socialtjänsten ska kunna förordna om insatser för såväl föräldrar som barn utan föräldrarnas samtycke och tillkännager detta för regeringen.

25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samhällsvård och omhändertagande av barn ska förbättra barnets situation och livsvillkor och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om enhetliga metoder och mallar för utredningar som rör barn och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att socialtjänsten i alla kommuner har tillgång till särskild kompetens för barnutredningar och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att personal på kommuner och myndigheter som arbetar med ungdomar bör utbildas om hedersrelaterat våld och förtryck och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen för att undanröja hinder för kommunal samverkan kring den sociala barn- och ungdomsvården och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att socialtjänsten i sin stödjande verksamhet måste agera om det föreligger en risk för barns eller andra människors liv och hälsa och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en särskild utbildning för personal inom socialtjänsten som är involverad i rättsliga processer som rör barn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om särskilda specialistkunskaper hos dem som arbetar med brottsutredningar där barn är brottsoffer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen på lämpligt sätt bör reglera att barn ska ha individuella beslut för att vistas på skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet i uppdrag att utveckla kunskapsstöd och föreslå eventuella författningsändringar för att säkerställa barnets individuella rättigheter även under vistelse på skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barn ska ha rätt till skolgång under vistelse på skyddat boende och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur elevhälsan kan erbjuda stödsamtal till barn som genom t.ex. separation eller tvångsvård förlorar kontakt med vuxen som barnet har haft en nära relation till och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagstiftningen i syfte att säkerställa barnets rätt till kontakt och umgänge med en varaktig social förälder och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta hälso- och sjukvårdslagen vara styrande i beroendevården och därigenom säkra tillgång till farmakologisk behandling för personer med beroendeproblematik i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att beroendevården går i linje med principen om skademinimering och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt se över hur ansvaret för onyktra personer som omhändertas med stöd av lagen om

- omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB) kan förtydligas och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta bort möjligheten för behörig förskrivare att förskriva narkotikaklassade läkemedel till sig själv och tillkännager detta för regeringen.
 42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra åt Socialstyrelsen att utreda vilken hjälp som erbjuds till anhöriga till personer med missbruksproblematik, vilka evidensbaserade metoder som kan rekommenderas och om det finns behov av nationella riktlinjer för anhörigstöd, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inkorporera funktionshindersperspektivet inom samtliga beslut som kan beröra personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
 44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka förutsättningarna för kommuner och regioner att bidra till att Sverige implementerar FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder och tillkännager detta för regeringen.
 45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att den kommande utredningen om huvudmannaskap för assistans enligt lagen om stöd och service behöver genomföras och beredas skyndsamt och tillkännager detta för regeringen.
 46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med de förslag på författningsändringar som föreslås i SOU 2021:37 så att dessa kan träda i kraft senast den 30 juni 2022 och tillkännager detta för regeringen.
 47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda välfungerande inkluderingsinsatser i regi av svenska arbetsgivare och vilka hinder och möjligheter som finns för att fler arbetsgivare ska anställa personer med funktionsnedsättning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över hur kommunernas insatser för äldre personer med funktionsnedsättning kan stärkas samt om det finns behov av en statlig utredning om funktionshinder och åldrande och tillkännager detta för regeringen.
 49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av systemet med personligt ombud i syfte att säkerställa jämlika och rättssäkra villkor för målgruppen i hela landet och tillkännager detta för regeringen.
 50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge lämplig myndighet ett samlat ansvar för kunskapsspridning och förebyggande insatser vad gäller sexuellt våld mot personer med intellektuell funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.

Kvalitetsutveckling i socialtjänsten

Översyn av socionomutbildningen

Socialtjänstens utredningar, bemötande och stöd till individer har ofta stor betydelse för den det gäller. Personalen behöver besitta den kompetens som krävs för att kunna göra

rättvisande utredningar och bedömningar och ge olika människor ett bra och jämlikt bemötande. Centerpartiet anser att det är mycket angeläget att alla anställda inom kommunernas socialtjänst har en adekvat utbildning och erbjuds regelbunden kompetenshöjning.

I juli 2014 införde den dåvarande alliansregeringen krav på behörighet för att utföra vissa uppgifter inom den sociala barn- och ungdomsvården. Socialnämnden ska använda sig av socialsekreterare som har avlagt svensk socionomexamen eller annan relevant examen. Nämnden ansvarar också för att den socialsekreterare som självständigt utför arbetsuppgifter ska ha tillräcklig erfarenhet för uppgiften. Syftet är att öka förutsättningarna för att verksamheten ska kunna bedrivas med hög rättssäkerhet, god kvalitet, stärka barns och ungas rättigheter och värna deras behov.

Det finns idag 22 så kallade legitimationsyrken för vilka Socialstyrelsen beslutar om och utfärdar legitimationer men socionom är alltså inte bland dessa i nuläget. Systemet med legitimationsyrken innebär bland annat att personerna som utövar något av yrkena inom den svenska hälso- och sjukvården, lyder under hälso- och sjukvårdslagen och står under Socialstyrelsens tillsyn. Legitimationen ska vara en garanti för att personen har de kunskaper, färdigheter och egenskaper som krävs för yrket. Det är även Socialstyrelsen som beslutar om behörighet för att utföra vissa uppgifter inom den sociala barn- och ungdomsvården.

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys rapporterade 2019 att en växande andel kommuner har många unga socialtjänsthandläggare som behöver stöd för att komma in i yrket. Trots detta har nästan en av fem kommuner inga särskilda introduktioner för nyutexaminerade och under hälften av kommunerna har en plan för handläggarnas kompetensutveckling. Tyvärr har glesbygdskommuner fortfarande ofta en låg bemanning.

Idag är socionomutbildningen en generalistutbildning. Många kommuner har infört tjänster som specialistsocionomer, men specialisering inom specifika inriktningar borde införas redan när man läser till socionom och inkludera praktik eller tjänstgöring.

Utredningen Hållbar socialtjänst (SOU 2020:47) föreslår en översyn av professionens roll och den nuvarande beslutsordningen inom socialtjänsten, samt vilken behörighet som eventuellt ska krävas för att fatta olika beslut inom socialtjänsten. Centerpartiet anser att det i första hand behövs en bred översyn av socionomutbildningen och dess examensmål, samt av kraven på den kommunala socialtjänstens kompetensutveckling och tillämpning av evidensbaserade metoder. Möjligheten att göra socionom till ett legitimationsyrke bör ingå i en sådan översyn. Att utvidga det behörighetskrav som infördes 2014 kan också vara ett aktuellt alternativ. Konsekvenser för kompetensförsörjningen i glesbygd är ett av många olika perspektiv som behöver beaktas. Med beaktande av detta föreslår Centerpartiet att regeringen initierar en bred översyn av socionomutbildningen.

Trygghet för omhändertagna barn

En grundläggande förutsättning för att ett omhändertagande av ett barn ska anses legitimt är att det faktiskt innebär att samhällsvården förbättrar barnets situation och livsvillkor. Att som barn vara föremål för ett omhändertagande är i sig traumatiskt och påverkar barnet på ett högst ingripande sätt. Forskning visar att omhändertagna barn är överrepresenterade i fråga om framtida risk för missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa.

Tydligare skäl för omhändertagande och för att det ska upphöra

När ett barn omhändertas på grund av allvarliga brister hos föräldrarna finns alltid en grundläggande strävan att barnet så snabbt som möjligt ska kunna återföras till sin hemmiljö/återförenas med sina föräldrar. Detta är en rimlig utgångspunkt. De allra flesta barn mår långsiktigt bäst av att vara hos sina föräldrar. Det biologiska släktskapet väger ofta tungt och rätten till kännedom om sitt ursprung, liksom rätten till sitt privat- och familjeliv, utgör grundläggande rättigheter även för ett barn. Samhället måste också ha en generös syn på att föräldrar är olika och att även föräldrar måste tillåtas att ha egna svårigheter som inte lättvindigt ska tolkas som att de brister i sin omsorgs- eller föräldraförmåga.

Det finns också ett stort behov av att säkerställa att personer som har neuropsykiatriska diagnoser eller andra funktionsnedsättningar får tillgång till stöd och behandling för att på så sätt bättre kunna fungera som förälder. Det bästa är vanligen att med stöd och hjälp se till att ett barn kan bo kvar i sitt föräldrahem. Insatser för att få till en sådan lösning är i de flesta fall att föredra framför att omhänderta ett barn. Ett barn som har en neuropsykiatrisk diagnos måste också ha rätt att få behandling även i de fall levnadssituationen är rörig eller boendesituationen är preliminär. Det är inte acceptabelt att neka barn med misstänkt eller fastställd neuropsykiatrisk problematik att få behandling med motiveringen att barnet exempelvis är tillfälligt placerat.

I vissa fall är situationen sådan att bristerna i föräldrarnas omsorgs- eller föräldraförmåga är så allvarliga att barnet måste omhändertas. Ibland står det också klart att barnet med stor sannolikhet inte kommer att kunna återföras till sitt föräldrahem. Det handlar om sådana fall där en ändring av omständigheterna som ligger till grund för omhändertagandet framstår som i det närmaste helt utesluten. Om detta är bedömningen bör föräldrarna informeras om det, samt skälen för bedömningen. Huvudregeln är dock alltid att sträva efter att barnet ska kunna återförenas med sina föräldrar. En reell sådan strävan från samhällets sida kräver att det tydligt klargörs både för det omhändertagna barnet, föräldrarna och familjehemmet vad som krävs, och inom vilken tidsram detta ska uppnås, för att en återförening ska kunna ske. Såväl skälen till omhändertagandet, som förutsättningarna för att omhändertagandet ska upphöra, måste vara begripliga för alla inblandade. Detta är viktigt ur rättssäkerhetssynpunkt, men skapar också trygghet och förutsägbarhet för både barn och vuxna.

Nationellt register över personer och boenden som tagit emot placerade barn

Centerpartiet vill att det inrättas ett nationellt register över de personer och boenden som tagit emot placerade barn med uppgift om vilka kommuner som varit uppdragsgivare. Riksdagen har också riktat ett tillkännagivande till regeringen om att inrätta ett nationellt familjehemsregister. Den modell av familjehemsregister som Centerpartiet föreslår innebär att det blir det möjligt för kommuner att, inför en placering, inhämta utlåtanden från andra kommuner som tidigare utrett och placerat barn hos familjehemmet eller på vårdinrättningen. Av uppgifterna i registret bör även framgå om familjehemmet/boendet erbjuder sig att ta emot barn med särskilda behov och om det i boendet talas annat språk än svenska.

Bättre stöd till familjehemmen

De familjehem som tar ansvar för placerade barn behöver tydligare stöd och utbildning för att kunna bistå barnet eller den unge på bästa sätt. Idag finns vare sig någon enhetlig plan för hur familjehem ska rekryteras och behållas, det finns inte heller någon grundutbildning för familjehem eller någon vidareutbildning med hänsyn till familjehemmens olika uppdrag. Socialstyrelsen eller annan lämplig myndighet bör få i uppdrag att tillsammans med familjehemsföreningarna ta fram sådana utbildningar.

Det behöver också finnas ett mer vardagligt stöd för familjehem. Kommunerna bör få i uppdrag att i samverkansform utforma ett sådant stöd. För att det ska vara möjligt behöver Sveriges kommuner forma olika samverkansätt för att kunna bistå familjehemmen med detta. Regeringen bör i samråd med SKR, professionerna och familjehemsorganisationerna se över hur ett sådant stöd kan utformas.

Stärkt samarbete mellan vården, elevhälsan och socialtjänsten för placerade barn

Ett nära samarbete mellan skolan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården och exempelvis familjehemmet där barnet placeras, utgör en förutsättning för ett bra omhändertagande. I vissa kommuner finns särskilda skolinsatser för placerade barn som har visat sig mycket värdefulla för att stötta barnet. Arbetet med att utveckla sådana positiva samarbeten måste fortsätta.

Insatser även efter vårdnadsöverflytt

Idag upphör socialtjänstens uppdrag i samband med en vårdnadsöverflytt eller adoption, vilket gör många familjehem tveksamma till att ta över vårdnadsansvaret. Det finns anledning att se över vilka insatser som kan behöva införas för att ytterligare trygga placerade barns utveckling, samt vilka insatser som kan behöva fortsätta att erbjudas även efter en vårdnadsöverflytt eller adoption av ett placerat barn, eller efter att behandling på HVB-hem har avslutats. Vidare bör även utredas hur socialtjänstens stöd ska se ut efter en vårdnadsöverflytt, adoption eller avslutad behandling på HVB-hem.

Kvalitetslyft i LVU- och LSU-vården

Ett hem för vård eller boende, i dagligt tal HVB-hem, bedriver behandling, omvårdnad, stöd eller fostran för barn, ungdomar, vuxna eller barnfamiljer. HVB-hem kan vara privatägda, kommunala eller drivna av staten genom Statens institutionsstyrelse (Sis). Personer med missbruksproblematik, barn, unga eller vuxna, är aktuella för HVB-hem om de omhändertas med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller lagen om sluten ungdomsvård (LSU).

En grundläggande förutsättning för att tvångsvård ska anses legitimt är att det faktiskt innebär att samhällsvården förbättrar barnets eller den vuxnas situation och livsvillkor. Samhället bär ett mycket tungt ansvar för att nyttan med tvångsvård uppväger nackdelarna och för att individen får den vård, trygghet och varaktigt bättre livssituation som är hela syftet med tvångsvården. Många som omhändertas med stöd av

LVM, LVU eller LSU behöver hjälp med komplexa och sammanvävda problem, som aggressivitet, utagerande beteende, självdestruktivitet, missbruk eller kriminalitet.

Den så kallade Vanvårdsutredningen visade att tvångsvårdsplaceringar historiskt sett ibland har inneburit att barn utsatts för allvarliga övergrepp, i många fall allvarligare än vad som hade varit fallet om barnet hade fått vara kvar i föräldrahemmet. Även idag finns exempel på situationer när barn far illa under en placering. Det finns flera exempel på att barn utsatts för sexuella övergrepp när de befunnit sig på HVB- eller Sis-hem, eller på olika sätt utsatts i ett familjehem som samhället inte gjort en tillfredsställande bakgrundskontroll av. Det finns också exempel på att barn avviker från placeringen, eller tvingas att återkommande byta placering. Detta är helt orimligt. Samhället bär ett mycket tungt ansvar för att nyttan med omhändertagandet uppväger nackdelarna och för att placerade barn får den vård och trygghet som är hela syftet med placeringen.

På Sis ungdomshem får ungdomar med så stora problem att socialtjänsten och förvaltningsrätten bedömer att det är nödvändigt med tvångsvård, vård enligt LVU. Sis ungdomshem skiljer sig från övriga HVB-hem genom särskilda befogenheter vad gäller tvångsmedel. Unga kan bli dömda till vård på Sis-institutioner enligt LSU. Kommunernas socialtjänst har det övergripande ansvaret för ungdomar som har blivit dömda till slutna ungdomsvård. Sis bestämmer i samråd med socialtjänsten på vilket av Sis ungdomshem den dömda ska bo och hur man ska planera och genomföra vården.

Myndigheter som JO, Ivo och Statskontoret har uppmärksammat behov av fler platser inom både den ordinarie och den slutna ungdomsvården. Samtidigt som efterfrågan på sådan vård har ökat har det blivit allt tydligare att Sis har svårt att klara av sitt uppdrag. Statskontoret konstaterar att Sis har svårt att erbjuda vård som är anpassad efter alla de målgrupper som kommer till myndigheten. Ivo och JO har i sina inspektioner vid Sis noterat bristande kompetens och bemanning och brister i vårdens innehåll.

Många ungdomar eller klienter har relativt enkelt fått tillgång till droger på HVB-hem. Det finns svårigheter med att placera ungdomar med koppling till gängkriminalitet eller annan grov kriminalitet på olika institutioner, trots ett ökat behov av detta. Det har återkommande riktats allvarlig kritik mot säkerheten för personal och intagna, och flera tungt kriminella ungdomar som dömts till tvångsvård har kunnat fritas.

Centerpartiet har tillsammans med andra borgerliga partier drivit på för en övergripande översyn av lagstiftningen i syfte att höja kvaliteten i syfte att bidra till högre kvalitet inom den sociala barn- och ungdomsvården, med särskilt fokus på tvångsvård. Utredningar påbörjades 2012 och 2013 på uppdrag av alliansregeringen. Den 26 juni 2015 överlämnade Utredningen om tvångsvård för barn och unga sitt slutbetänkande Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71). Dessvärre har S/MP-regeringen underlåtit att genomföra utredningens konkreta lagförslag som om de genomförts skulle ha stärkt utsatta barns trygghet. Det är beklämmande hur saktfärdigt S/MP-regeringarna har hanterat en lagstiftningsprocess som är helt nödvändig för att öka tryggheten för barn i behov av samhällets stöd.

Regeringen aviserade sommaren 2021 en utredning ”som ska se över hur barnets bästa kan förstärkas för barn och unga i samhällsvård”. Tyvärr är många av problemen i den statliga ungdomsvården så allvarliga att det behövs akuta eller tillfälliga åtgärder och riktlinjer. Sis behöver ytterligare intensifiera arbetet med att stärka säkerheten för barn, ungdomar och personal på sina boenden. Det behövs både på kort och längre sikt stärkt och systematiserad kompetensförsörjning, kvalitetssäkring och anpassning av metoder och arbetssätt.

Ett mycket allvarligt exempel är de rapporter och berättelser som framkommit om att barn utsätts för våld och respektlös behandling på Sis-boenden. Avskiljningar och isolering av barn har ökat. Sverige har även fått återkommande skarp kritik av barnrättskommittén med en tydlig uppmaning att förbjuda isolering av barn och 2020 blev barnkonventionen lag i Sverige. Avskiljning är ett ingripande tvångsmedel som innebär isolering och som vi vet är skadlig för barn. Avskiljning ska användas restriktivt och i extrema situationer, inte som någon återkommande metod eller del i vården. Som utredningen om tvångsvård för barn och unga påpekar finns det inga terapeutiska effekter med att avskilja ett barn. Centerpartiet delar den bedömning som bland andra Barnombudsmannen gör om att användningen av avskiljning inte kommer att upphöra så länge befogenheten finns. Vi anser att ett förbud mot avskiljning behövs för att behovet av nya behandlingsmetoder och arbetssätt ska kunna tillgodoses i praktiken. Regeringen bör mot bakgrund av detta se över de särskilda befogenheterna inom lagen om vård av unga, LVU, i syfte att säkerställa att avskiljningarna upphör.

Sverige har tidigare fått kritik även för avsaknad av en oberoende klagorättsmekanism för barn placerade på institution. FN:s barnrättskommitté har nu ställt frågan till Sverige i den pågående granskningen, hur Sverige säkerställer att barn har tillgång till en oberoende klagorätt på institutioner som Sis. Den interna klagomålshandlingen på Sis eller handlingen av klagomål hos Inspektionen för vård och omsorg (Ivo) lever idag inte upp till kraven om en oberoende klagorätt. Möjligheterna för barn att överklaga beslut om avskiljning till förvaltningsrätten har ur ett barnrättsperspektiv stora brister vad gäller de faktiska möjligheterna för barn att överklaga ett sådant beslut i praktiken.

Det behövs även en skyndsam översyn av efterföljande vård och ansvar för ungdomen efter avslutad placering. Det finns ett stort problem i att ingen har ansvar för uppföljningen och åtgärderna som behövs efter placering. Regeringen bör se över samarbetet mellan Statens institutionsstyrelses ungdomshem och socialtjänsten i ungdomarnas eller klienternas hemkommuner och skyndsamt ta fram tillfälliga riktlinjer för hur socialtjänstens stöd ska se ut efter att vården enligt LVM, LVU och LSU upphör.

Kostnader för tvångsvård enligt LVU kan slå hårt mot socialtjänstens budget i en liten kommun och riskera att tvinga fram neddragningar. Regeringen bör se över hur staten i större utsträckning kan ta ansvar för kostnaden för tvångsvård som utförs vid Sis-hem.

Jämställt försörjningsstöd på jämlika villkor

Samtidigt som försörjningsstödet är till för hushållet är det fortfarande vanligast att försörjningsstödet betalas ut till mannen. Centerpartiet vet att makten över ens egen ekonomi är en viktig del i att skapa ett mer jämställt samhälle. Ekonomi är makt och egna pengar är frihet. Samhället måste därför säkerställa att det svenska bidragssystemet inte koncentrerar den ekonomiska makten till mannen i familjen. Kombinerat med striktare krav på aktivering ger detta en tydlig signal att alla i ett hushåll som mottar försörjningsstöd ska utbilda sig och söka arbete med sikte på egenförsörjning. Att samhället är med och förstärker konservativa föreställningar om mannen som huvudsaklig familjeförsörjare är inte rimligt.

Centerpartiet vill mot denna bakgrund dela upp försörjningsstödet så att det betalas ut med 50 procent vardera till par i samma hushåll.

Centerpartiet vill också att riktlinjerna till kommunerna ska tydliggöras så att krav på aktivering för att få försörjningsstöd gäller båda parter i ett biståndshushåll. Det är viktigt att riktlinjerna tolkas på samma sätt i alla kommuner. För att få försörjningsstödet utbetalat vill vi därför att båda personerna i familjen ska studera svenska, delta i praktik, arbetsträna eller söka jobb. Kravet på aktivering ska fungera som ett incitament för att fler ska komma ut i jobb.

Lagreglering av insatsen skyddat boende

I januari 2018 lämnade utredningen Ett fönster av möjligheter (SOU 2017:112) förslag om att insatsen skyddat boende bör lagregleras som en placeringsform för våldsutsatta vuxna och medföljande barn. Det föreslogs vidare att insatsen ”skyddat boende” definieras och omfattas av särskilda kvalitetskrav och tillståndsplikt. Betänkandet remitterades men regeringen har inte återkommit med någon proposition.

Centerpartiet har, tillsammans med andra partier, understrukit behovet av att regeringen skyndsamt lägger fram lagförslag på området. Vi anser det som mycket angeläget att genomföra utredningens förslag. Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med de lagförslag som utredningen föreslagit.

En nationell strategi mot hemlöshet

Samverkan mellan socialtjänst, andra myndigheter och civilsamhället är extra viktigt i frågan om hemlöshet och social utsatthet. Särskilt viktigt är det att agera förebyggande för att undvika alla situationer där barn under 18 år hamnar i hemlöshet.

Hemlösa med missbruk och/eller annan social problematik är en utsatt grupp, med fler och andra utmaningar än strukturellt hemlösa. För att bemöta hemlöshet med anknytning till social problematik behövs både social- och bostadspolitiska insatser. Det behövs en nationell standard för hur hemlöshet ska definieras, mätas och rapporteras, för att kunna få en övergripande bild över problematiken. Det är en förutsättning för att kunna fatta rätt politiska beslut.

Idag är det stora skillnader mellan Socialstyrelsens och kommunernas egna mätningar. Samverkan mellan kommunal socialtjänst och nationella myndigheter är extra viktigt i frågan om hemlöshet och social utsatthet. Särskilt viktigt är det att agera förebyggande för att undvika alla situationer där barn under 18 år hamnar i hemlöshet. En nationell definition samt standard för mätning och rapportering skulle bidra till bättre underlag för politiska beslut och samarbeten på alla nivåer, samt underlätta kommunernas långsiktiga arbete mot att barn och unga hamnar i hemlöshet eller social utsatthet tidigt i livet.

Centerpartiet vill mot denna bakgrund att regeringen ska uppmuntra kommunerna att ta ett helhetsgrepp om hemlöshetsfrågan kopplat inte minst till kommunernas egna bostadsförsörjningsplaner, och genom en nationell strategi mot hemlöshet förhindra att barn och unga hamnar i hemlöshet eller social utsatthet tidigt i livet.

Översyn av stöd till barn och vuxna som är utsatta för sexuell exploatering

Barn som utsätts för kommersiell sexuell exploatering blir ofta föremål för omhändertagande med placering på låst institution, exempelvis Sis-placering. Detta är ofta en rent

kontraproduktiv åtgärd. Det är också stötande att dessa barn, som blivit utsatta för brott, behandlas på samma sätt som barn som begått allvarlig brottslighet.

Socialstyrelsen bör därför få i uppdrag att utreda socialtjänstens och psykiatrins insatser för barn som utsatts för kommersiell sexuell exploatering, samt utveckla nya metoder och insatser för målgruppen. Socialstyrelsen bör också få i uppdrag att ta fram föreskrifter och allmänna råd kring bemötande och stöd åt personer som är offer för prostitution eller andra former av kommersiell sexuell exploatering.

Likvärdig sekretessbedömning

När det kommer in en begäran om att ta del av en offentlig handling i socialtjänsten eller hälso- och sjukvården görs alltid en sekretessprövning. Även om det exempelvis är en anhörig som önskar att ta del av en handling som rör en avliden familjemedlem kan prövningen landa i att begäran avslås om det till exempel finns integritetsskäl. Denna hantering ska givetvis ligga fast, men förfarandet bör självklart vara lika oavsett om vården utförts av en privat eller offentlig utövare. Nyligen visade en dom att det generellt inte finns möjlighet för någon annan än patienten att begära ut offentlig handling från en fristående utförare. Dessa ska kunna värna affärshemligheter, dock inte kunna utföra tjänster för skattemedel utan insyn.

Regeringen bör mot bakgrund av detta initiera nödvändiga författningsändringar för att säkerställa likvärdig sekretessprövning och möjlighet att begära ut patientjournaler från all skattefinansierad hälso- och sjukvård och socialtjänst oberoende av utförarens driftsform.

Stärkta rättigheter för transnationellt adopterade

Internationella adoptioner förmedlas av ideella föreningar, och i dag finns det tre sådana föreningar i Sverige. Föreningarna blir auktoriserade av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF) och godkänns att förmedla adoptioner från specifika länder. MFoF har även tillsynen över föreningarnas verksamhet.

De senaste åren har frågan om internationella adoptioner som inte gått rätt till kommit i dagen, till exempel fall där barn har tagits från sina biologiska föräldrar mot deras vilja. MFoF har enligt regeringen tagit del av den information som kommit från brottsutredningen och den parlamentariska utredningen i Chile samt framfört att Sverige bistår utredningarna vid behov. Regeringen har nu varslat om en översyn av hur adoptionsförmedlingen fungerade i Sverige under 1960- till 1990-talen. Översynen kommer inte begränsas till enbart adoptioner från Chile.

Efter att ett barn adopterats till Sverige är kommunerna ansvariga för att bistå med det stöd som barnet behöver. Det kan vara mer eller mindre stöd, beroende på hur barn och familj mår. Statistiken visar att det är en högre andel av dessa barn som lider av psykisk ohälsa än andra barn i samma ålder. Med tanke på att det är väldigt få adoptioner som idag sker internationellt så minskar kunskap och erfarenhet när det gäller hur stödet ska ske till dessa barn, ungdomar och familjer. Kommunerna är även ansvariga för att hjälpa barnet att få del av sina rättigheter och eventuellt söka sina rötter.

Det är viktigt att människor som har adopterats kan få hjälp och stöd när det gäller att söka sina rötter. MFoF har fått i uppdrag att genomföra ett pilotprojekt om stöd till

adopterade i samband med ursprungssökning för att på så sätt möjliggöra hjälp till de individer som vill söka sin livshistoria och finna sina rötter.

Med det som kommit i ljuset avseende tidigare adoptioner blir det tydligt att det sätt på vilket internationella adoptioner hittills har organiserats inte är optimalt vare sig när det gäller utredningar, beslut, förmedling, rättssäkerhet eller dokumentation. Centerpartiet välkomnar regeringens signal om en översyn av hur adoptionsförmedlingen i Sverige fungerade under 1960- till 1990-talen och vill driva på för att översynen skyndsamt kommer igång och att resultaten följs upp på lämpligt sätt. Det är givetvis viktigt att de som vill ha hjälp att söka sina rötter och se om just deras adoption har gått rätt till får hjälp och stöd. Dokumentation rörande adoptioner ska kunna tillhandahållas en adopterad person.

Mot denna bakgrund föreslår Centerpartiet att det tillsätts en utredning av hur internationella adoptioner bör organiseras, godkännas, kontrolleras och följas upp samt av behoven för författningsändringar vad gäller arkiv och dokumentation av adoptioner till Sverige. Det bör även utredas hur stödet till det adopterade barnet ska se ut och vem som ska vara ansvarig för detta.

Stärkta rättigheter för utsatta barn

Barn är en särskilt utsatt grupp som Centerpartiet värnar. Siffror från Rädda Barnen visar att omkring 200 000 barn lever med våld som en del av sin vardag och polisen får in fler och fler anmälningar om barnmisshandel. Mörkertalet är dock stort och det gör att det är svårt att veta hur många barn som verkligen misshandlas eller far illa i hemmet eller som en följd av våld från närstående.

Centerpartiet har länge drivit frågor om barns rätt och bland annat varit en del av den majoritet i riksdagen som efter treåriga Esmeraldas tragiska död varit drivande för att riksdagens socialutskott skulle ta över regeringens ansvar och på egen hand agera för att ändra lagen så att barnets bästa skulle sättas främst. Arbetet resulterade hösten 2020 i ett riksdagsbeslut om att lagen bland annat ska säkerställa att barn inte ska flyttas från sitt familjehem om flytten strider mot barnets bästa. Den nya lagen trädde ikraft den 1 mars 2021 men Centerpartiet verkar för ett antal ytterligare ändringar i lagen som kan stärka barnets bästa.

Möjlighet att förordna om insatser utan föräldrarnas samtycke

Kommunens socialtjänst har det yttersta ansvaret för att se till att barn som far illa får det skydd och stöd som de behöver. Tyvärr har socialtjänsten idag allt för få verktyg för att utföra detta uppdrag. Möjligheterna för socialtjänsten att utan föräldrarnas samtycke förordna om insatser före det att ett tvångsomhändertagande är påkallat, är ytterst begränsade. Socialtjänsten kan därför ha svårt att arbeta proaktivt för att avhjälpa brister i hemmiljön och i föräldrarnas omsorgs- och föräldraförmåga.

I de fall barnet utsätts för allvarlig risk till följd av sitt eget beteende finns möjlighet att använda sig av så kallat mellantvång som innebär att den unge kan åläggas att genomgå behandlingar och åtgärder utan att vara föremål för vård enligt lagen om vård av unga. Om risken istället beror på brister i hemmiljön eller i föräldrarnas omsorgs- och föräldraförmåga är socialtjänsten så gott som helt hänvisad till att arbeta med

frivilliga insatser förutsatt att situationen inte är så allvarlig att ett tvångsomhändertagande kan komma i fråga.

Centerpartiet välkomnar den nya lag som arbetades fram inom ramen för januariavtalet och som ger socialtjänsten rätt att gå in med insatser utan föräldrarnas samtycke i de fall det föreligger misstanke om att barnet utsätts för hedersbrott. Vi anser emellertid att det finns behov av en lagändring som gör det möjligt att besluta om sådana tvingande insatser, såväl för den unge som för föräldrarna, även vid andra risker eller omsorgsbrister.

Enhetliga metoder och jämlik kvalitet i utredningar som rör barn

Utöver de allmänna råd och en handbok som Socialstyrelsen ger ut, finns det i nuläget ingen formell mall för hur en utredning av barn och unga inom socialtjänsten ska se ut eller krav på vad den ska innehålla. Tillvägagångssätt och innehåll skiftar därför, liksom kvalitén. För att förbättra utredningarnas kvalitet, saklighet och stringens behövs en enhetlighet när det kommer till utredningsmetod och innehåll, inte minst när det gäller utredningar som rör barn. Det är också viktigt att öka och ta tillvara nya rön inom verksamhetsnära forskning.

En enhetlig och väl utarbetad mall och metod kan på många sätt utgöra en trygghet för utredaren och säkerställa objektiviteten. Med en enhetlig metod blir utredningsarbetet också enklare, effektivare och mindre känslöstyrkt. Socialtjänstens utredningar har stor betydelse för domstolarnas bedömning. Hela 97 procent av domstolsavgörandena ligger i linje med utredningens förslag till beslut. Samtidigt konstaterar Ivo att socialtjänstens utredningar uppvisar brister i 67 procent av de ärenden Ivo granskat som rör barn.

Centerpartiet vill därför tillsätta en utredning av vilka evidensbaserade metoder för socialtjänstens utredningar av barn och unga som finns att tillgå, vilka som används idag och vilka som kan rekommenderas till kommunerna.

Utredningen bör även se över hur man kan säkerställa att socialtjänsten i alla kommuner har stabil, tillräcklig och jämlik tillgång till särskild kompetens för utredning av barn och unga.

Det är även viktigt att alla kommuner har tillgänglig kompetens om ungdomars utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck. Regeringen bör också se över hur detta kan säkerställas.

Undanröjning av hinder för samarbete och informationsutbyte

Det är positivt att riksdagen under det gångna året riktat ett tillkännagivande till regeringen om att även de orosanmälningar som inte leder till utredning ska vara sökbara. Alla hinder för kommuner att samarbeta över kommungränserna kring den sociala barn- och ungdomsvården bör också undanröjas. Det är av yttersta vikt att samarbetet mellan elevhälsan, barn- och ungdomshälsan, primärvården och socialtjänsten stärks. Genom att anlägga ett barnperspektiv kan aktörerna skapa organisations- och samarbetsformer som möjliggör tidig upptäckt av utsatthet. Hinder som idag försvårar sådana samarbeten och informationsutbyten måste ses över till förmån för lagstiftning och riktlinjer som främjar samverkan.

Socialtjänsten har som huvudsaklig uppgift att erbjuda hjälp och stöd. Uppgiften att hjälpa och stödja en enskild person, en förälder eller en familj får dock aldrig vara viktigare än att slå vakt om ett barns eller andra människors liv och hälsa. En socialsekreterare som exempelvis känner till att en person har ett beroende och har körkort, måste anmäla detta till Transportstyrelsen. På samma sätt ska även kännedom om relationsvåld i ett hem där det finns barn alltid leda till att socialtjänsten inleder ett separat barnärende.

Särskilda utbildningar om rättsliga processer som rör barn

Socialsekreterare och ombud som är involverade i processer som rör barn bör vara väl förtrogna med barns behov och hur barn generellt sett reagerar. För att stärka barnperspektivet anser Centerpartiet att alla yrkesverksamma som är involverade i processer som rör barn ska ha genomgått särskild utbildning. Särskilda kunskaper och lämplighet är framför allt viktigt när den professionella aktören ska prata direkt med barnet, inte minst om barnet själv är brottsoffer.

Regeringen bör därför se över hur en särskild utbildning för personal inom socialtjänsten som är involverade i rättsliga processer som rör barn kan inrättas. Man bör även se över hur det kan säkerställas specialistkompetens hos personal som är involverade i rättsliga processer där barn är brottsoffer.

Barn i skyddat boende

Enligt socialtjänstlagen ska socialnämnden särskilt beakta behoven till barn som bevittnar våld. Nämnden ansvarar för att barnen får det stöd och den hjälp de behöver. Eftersom barn som vistas i skyddat boende vanligen betraktas som medföljare till en vårdnadshavare får de dock inte eget beslut om denna insats. Därigenom saknas krav på dokumentation och socialnämnden har i praktiken svårt att följa upp barnets behov av stöd och hjälp före, under och efter vistelsen.

Det är enligt utredningen Ett fönster av möjligheter (SOU 2017:112) i praktiken ovanligt att socialnämnden följer upp barnets eller ens den medföljande vårdnadshavarens vistelse i det skyddade boendet. Ofta avslutas kontakten helt när vistelsen upphör. Utredningen föreslår att skyddat boende blir en ny placeringsform för barn. Socialnämnden ska då fatta beslut enligt socialtjänstlagen om de barn som följer med en vårdnadshavare till skyddat boende. Om barnet har två vårdnadshavare och det bara är möjligt att få samtycke från en av dessa ska socialnämnden ändå få besluta om åtgärden om detta krävs med hänsyn till barnets bästa.

Tyvärr har utredningen SOU 2017:112 och remissvaren behandlats mycket senfärdigt av regeringen. Regeringen presenterade sommaren 2020 en departementspromemoria med kompletterande lagförslag till utredningens förslag men har fortfarande inte lagt fram någon proposition för riksdagen. Centerpartiet har, tillsammans med andra partier, understrukit behovet av att regeringen skyndsamt lägger fram lagförslag på området.

Centerpartiet anser att det behöver fattas individuella beslut för barn som tas med till skyddat boende. Barn har individuella rättigheter att exempelvis upprätthålla för dem viktiga kontakter och att inte egenmäktigt slitas ur sitt sammanhang. Barns rätt till skolgång måste också garanteras när de befinner sig på skyddat boende, något som inte

efterföljs idag. Det finns behov av att klarlägga när det är motiverat att en vårdnadshavare, utan samtycke från den andre vårdnadshavaren, tar med sig barnet till ett skyddat boende och av att tydliggöra barnperspektivet i en sådan bedömning. Våld, övergrepp och allvarliga omsorgsbrister mot barn är aldrig en privatsak. I de fall då det finns behov av omedelbart omhändertagande eller vårdnadsöverflytt ska detta beslutas av myndigheter. Regeringen bör mot denna bakgrund ge lämplig myndighet i uppdrag att utveckla kunskapsstöd och föreslå eventuella författningsändringar för att säkerställa barnets individuella rättigheter även under vistelse på skyddat boende.

Centerpartiet har i riksdagen drivit ett förslag om att utredare i alla barnärenden ska ha möjlighet att prata med barnet utan krav på vårdnadshavares samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Vi har även länge drivit på för att barn som bevittnar våld mot en omsorgsperson ska anses vara ett brottsoffer i straffrättslig mening. Då blir det också lättare att skydda barnet genom samhällets försorg. Centerpartiet välkomnar att regeringen våren 2021 föreslog att införa ett nytt brott, barnfridsbrott, som innebär att det är straffbart att utsätta ett barn för att bevittna vissa brottsliga gärningar, såsom vålds- och sexualbrott, i nära relation.

Stöd till barn som separeras från en omsorgsperson

Utöver föräldrarna kan ett barn ha relationer till andra vuxna som är viktiga för barnet och som står barnet nära. Det kan handla om mor- och farföräldrar eller andra närstående släktingar, familjehemsföräldrar, styvföräldrar, eller om barnets biologiska föräldrar lever i samkönade relationer. En sådan närstående vuxen kan ha en lika viktig roll i barnets liv som en förälder och därmed fungera som en social förälder för barnet.

Barnets vårdnadshavare har idag ansvar för att tillse att barnets behov av umgänge med någon annan som står barnet särskilt nära så långt möjligt tillgodoses. Tyvärr är det inte ovanligt att det uppstår situationer som medför att vårdnadshavaren inte fullföljer sitt ansvar och sätter sin egen vilja framför barnets relation. Socialtjänsten har idag möjlighet att föra talan i mål som rör barnets rätt till umgänge med andra utöver föräldrarna. Sådana mål är mycket ovanliga.

Det är viktigt att barnet har ett stabilt juridiskt skydd för sina relationer och detta oavsett i vilken familjekonstellation barnet växer upp. Barn ska ha rätt till kontakt med vuxna som är eller har varit en viktig del i deras liv. Regeringen bör se över lagstiftningen i syfte att säkerställa barnets rätt till kontakt och umgänge med en varaktig social förälder.

Stöd bör vara tillgängligt även om socialtjänsten inte är involverad. Regeringen bör se över hur elevhälsan kan erbjuda stödsamtal till barn som genom till exempel separation eller tvångsvård förlorar kontakt med vuxen som barnet har haft en nära relation till.

Vetenskap och beprövad erfarenhet som grund för beroendevården

Enligt EU:s drogobservatorium i Lissabon (ECNN) är narkotikamissbruk en av de största orsakerna till hälsoproblem och dödsfall bland ungdomar och yngre vuxna i Europa. Narkotikadödligheten i Sverige har mer än fördubblats de senaste tio åren och

är näst högst i hela EU. En direkt jämförelse mellan länder är problematisk eftersom statistiken samlas in och rapporteras på olika sätt, men Sverige har en ökande trend. Samtidigt som Centerpartiet bland annat genom en restriktiv narkotikapolitik vill förhindra att människor använder narkotika och utvecklar ett narkotikaberoende vill vi ge de som har utvecklat en beroendesjukdom bästa möjliga vård. 2019 tog Centerpartiet ställning till att verka för tillsättandet av en genomgripande utredning av orsakerna till den höga narkotikadödligheten och vilka reformer som är nödvändiga för att minska den.

Ungefär tusen män och kvinnor blir varje år tvångsomhändertagna med stöd av lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) och placerade på ett så kallat LVM-hem. Statens institutionsstyrelse (Sis) har elva LVM-hem med knappt 400 platser. Syftet med LVM-vården är att bryta ett långvarigt och livshotande missbruk och motivera till frivillig behandling. Vården varar i högst sex månader och ska så snart som möjligt övergå till vård i öppnare former.

Centerpartiet har länge drivit frågan om att missbruksvården i högre grad måste präglas av medicinsk vetenskap och beprövad erfarenhet. Redan 2011 tog vi ställning för ett förändrat huvudmannaskap med ett överförande av ansvaret för missbruksbehandling till de nuvarande regionerna. 2019 fick Centerpartiet majoritet i riksdagen för ett tillkännagivande om att regeringen bör utreda möjligheterna till en gemensam tvångslagstiftning för personer med psykisk ohälsa i kombination med beroendesjukdom. En utredning påbörjades 2020 och ska redovisas senast 30 november 2021.

Ett ändrat huvudmannaskap skulle underlätta samordningen med vården. Majoriteten av narkotikamissbrukarna har en bakomliggande psykisk eller somatisk sjukdom. Därför måste missbruksvården utgå från att i första hand behandla den aktuella sjukdomen och i andra hand att i största möjliga mån lindra sjukdomssymptomen. All annan sjukvård utgår från det perspektivet och missbruksvården ska inte vara något undantag. Sjukvården ska kunna använda sig av substitutionsbehandling.

Centerpartiets uppfattning är att Sverige fortsatt ska ha en restriktiv narkotikapolitik. Innehav, köp och försäljning av heroin, kokain, cannabis och andra droger är och ska vara olagligt. Centerpartiet har dock länge förespråkat en helhetlig utvärdering av narkotikapolitiken och missbruksvården, vilket även Folkhälsomyndigheten rekommenderar. En utvärdering måste ta avstamp i principen om skademinimering och målen om jämlik hälsa och jämlik hälso- och sjukvård. En översyn av LMV, lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPV) och annan relevant lagstiftning måste inkluderas i den helhetliga utvärderingen.

Våren 2020 fick Centerpartiet majoritet i riksdagen för ett förslag om att regeringen bör utvärdera den befintliga narkotikalagstiftningens effekter med sikte på att utveckla en lagstiftning som möjliggör vård och skademinimering. Tyvärr har inte regeringen prioriterat detta trots att man våren 2021 tog fram ett förslag till en förnyad ANDTS-strategi, utan spår av förnyelse i narkotikapolitiken.

Hälso- och sjukvårdslagen bör bli styrande i beroendevården

Centerpartiet anser att fler åtgärder för att låta hälso- och sjukvårdslagen bli styrande i beroendevården behöver vidtas och att tillgången till farmakologisk behandling för personer med missbruksproblematik behöver garanteras i hela landet. Majoriteten av narkotikamissbrukarna har en bakomliggande psykisk eller fysisk sjukdom. Därför

måste missbruksvården utgå från att både behandla sjukdomen och i största möjliga mån lindra symptomen. All annan sjukvård utgår från det perspektivet.

Missbruksvården ska inte vara något undantag. Därför ska inte politiken sätta upp några hinder för att sjukvården i större utsträckning ska kunna använda sig av läkemedelsbehandling för personer med missbruksproblem. Det måste även gå snabbare att narkotikaklassa nya preparat så att det går lättare att bekämpa dem. Vi anser att tillgången till vård och behandling och insatserna för skademinimering måste öka.

I dagsläget fattas beslut om eventuell substitutionsbehandling av kommunens tjänstemän genom socialtjänstlagen. Det är en orimlig ordning som gör att många människor tvingas vänta alltför länge – ibland förgäves – på att få den behandling de behöver. Genom att låta hälso- och sjukvårdslagen bli styrande även inom beroendevården kan tillgängligheten till vård och behandling öka. Den patient som bedöms vara i behov av vård ska också garanteras detta och få ett beslut om behandling i sjukvården.

Det är även viktigt att sjukvården, inte polisen, får ett tydligt ansvar för onyktra personer som omhändertas med stöd av lagen om berusning (LOB). Alldeles för många diabetiker, människor med sepsis, epilepsi och andra bakomliggande sjukdomar har avlidit hos polisen.

Centerpartiet vill därför att regeringen skyndsamt ser över hur ansvaret för onyktra personer som omhändertas med stöd av lagen om berusning (LOB) kan förtydligas.

Kvalitetsutveckling av vård och behandling

Tillgängligheten till vård och behandling för personer med beroendeproblematik måste öka för att möta behoven och de förväntningar medborgarna har på en modern vård baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det finns även behov av kvalitetsutveckling och öppenhet för nya behandlingsmetoder, något som skett i exempelvis Finland och Norge. Då behövs ökade statliga resurser samtidigt som regionerna bör få incitament till att göra och prioritera rätt genom samordnade och jämlika satsningar med avstamp i regionala och lokala behov. Nationella överenskommelser mellan regeringen och SKR inom beroendområdet behöver fokusera på en personcentrerad och likvärdig behandling på samma sätt som i överenskommelser kring annan vård och omsorg. För den långsiktiga kvalitetsutvecklingen är det avgörande att registreringen i nationella kvalitetsregister ökar. Regeringen bör i samråd med SKR och professionerna se över hur man kan åstadkomma detta.

Personer med opioidberoende kan bli hjälpta av så kallad läkemedelsassisterad behandling (LARO, läkemedelsassisterad behandling vid opioidberoende). Det innebär läkemedelsbehandling med ett substitutionspreparat, exempelvis metadon. Metadon och likvärdiga preparat ersätter narkotikan och minskar abstinensbesvär. Denna typ av substitutionsbehandling erbjuds i särskilda metadonprogram, då annan samtidig behandling och social rehabilitering pågår. Metadon har visat sig förlänga livslängden hos tunga opiatmissbrukare. Medellivslängden för en heroinmissbrukare, som påbörjat sitt missbruk i 15–20-årsåldern, är cirka 42 år. Den som får substitutionspreparat lever längre och fungerar bättre socialt. Tillgången till assisterad läkemedelsbehandling för opiatmissbrukare i Sverige är internationellt sett låg och köerna till metadonprogrammen är i regel mycket långa.

Tillgång till jämlik läkemedelsbehandling bör vara en del av den kommande översynen av beroendevården som riksdagen initierat. Även i sitt arbete med en ny

ANDTS-strategi bör regeringen ha fokus på att stärka behandling och uppföljning av personer med opioidberoende.

Ta bort möjligheten att förskriva narkotikaklassade läkemedel till sig själv

Frågan om läkare, tandläkare och andra behöriga förskrivares möjlighet att förskriva narkotikaklassade läkemedel till sig själv är inte ny. I få men ändå för många fall bidrar möjligheten till att personer verksamma som läkare inte får adekvat behandling och i värsta fall utvecklar ett missbruk. Samtidigt som läkare fortfarande bör kunna förskriva receptbelagda läkemedel till sig själv eller anhöriga, anser Centerpartiet att man bör undanta narkotikaklassade läkemedel från denna möjlighet. Regeringen bör initiera de författningsändringar som är nödvändiga för detta.

Stärkt stöd för anhöriga till personer med missbruksproblematik

Anhöriga inom alla delar av vården och omsorgen behöver få ett stärkt och mer systematiskt stöd, oberoende av bostadskommun eller -region. En grupp som särskilt ofta glöms bort är anhöriga till personer som har problem med alkohol, narkotika, droger eller spelberoende.

Det är vanligt att anhöriga till en person med beroendeproblem påverkas negativt. Så kallad medberoende kan drabba vem som helst som lever nära en person med ett missbruk eller beroende. Ett medberoende innebär inte att man själv blir missbrukare, utan att man anpassar sig efter den som missbrukar och låter missbruket styra den gemensamma vardagen. Medberoende är många gånger förknippat med en känsla av ansvar för den närståendes tillstånd. Som förälder kan det till exempel vara svårt att motivera en ung vuxen till att söka hjälp och relationen präglas ofta av tilltagande negativa mönster. Föräldrar och andra närstående till missbrukare kan även vara utsatta för ekonomisk press, skadegörelse, våld eller hot om våld.

Stödprogram kan bidra till att öka hjälpsökande bland personer med missbruksproblematik samt till att öka psykiskt välmående hos den anhöriga själv, men det finns få insatser riktade mot anhöriga till personer med missbruksproblematik som är tydligt evidensbaserade i Sverige, enligt Nationellt kompetenscentrum anhöriga. Särskilt behövs det mer forskning om barns behov av stöd och ett tydligare barn- och familjeperspektiv på missbruksbehandling.

Centerpartiet vill att anhöriga till personer med missbruksproblematik ska få adekvat hjälp, oberoende av var i landet man bor. Vi anser därför att regeringen ska uppdra åt Socialstyrelsen att utreda vilken hjälp som erbjuds av kommuner och regioner, vilka evidensbaserade metoder som kan rekommenderas och om det finns behov för nationella riktlinjer.

Ett tillgängligt och individanpassat samhälle

Samhället ska vara tillgängligt för alla och en funktionsnedsättning ska inte vara ett hinder för människor i vardagen. Personer med funktionsnedsättning är inte en homogen grupp i samhället. På samma sätt kan inte politiken utformas på ett sådant sätt

att den utgår från en generaliserande analys av funktionsnedsatthet. Samtliga politiska områden måste genomsyras av ett perspektiv som främjar individens möjlighet att interagera i sin vardag. Därför måste varje politikområde även granska sina förslag utifrån hur det påverkar människor som har andra förutsättningar att interagera med sin omgivning.

Centerpartiet vill därför se en integrering av funktionshinderperspektivet inom alla politikområden och en ambitionshöjning från statsrådets sida som innebär att samtliga politiska beslut måste reflekteras av ett funktionshinderperspektiv. Det handlar om individens frihet och den egna möjligheten att styra över sitt liv och då också över sitt stöd.

Universell utformning innebär att samhället, varor och tjänster utformas och fungerar oavsett alla våra olika behov och förutsättningar. Det är en förutsättning för demokratisk delaktighet på lika villkor för alla. Inte minst är det viktigt att barn och unga med funktionsnedsättning får delta i samhället på lika villkor som sina jämnåriga. FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder (CRPD) slår fast att ”konventionsstaterna erkänner lika rätt för alla personer med funktionsnedsättning att leva i samhället med lika valmöjligheter som andra personer och ska vidta effektiva och ändamålsenliga åtgärder för att underlätta att personer med funktionsnedsättning fullt åtnjuter denna rätt och deras fulla inkludering och deltagande i samhället”. I praktiken är det kommuner och regioner som ansvarar för en stor del av samhandlingen mellan medborgaren och samhället.

Centerpartiet vill på denna bakgrund att regeringen ser över hur staten kan stärka förutsättningarna för kommuner och regioner att bidra till att Sverige efterlever konventionen i praktiken.

Tillbaka till ursprungstanken med LSS

För dem i behov av mest stöd finns LSS-lagen som ger personer med funktionsnedsättning möjlighet att leva som andra. Det är en viktig lag som Centerpartiet vill värna. LSS-lagen reglerar bland annat den personliga assistansen, som infördes i Sverige 1994. Grundtanken med den personliga assistansen är att ge ett sammanhållet stöd under dagen. På så sätt kan personer med funktionsnedsättning få möjlighet att både ha en fungerande vardag i det egna hemmet och att delta i samhällslivet, fritidsaktiviteter, ha ett arbete eller studera. Personer med behov av assistans ska ha samma individuella frihet och möjlighet att styra över sitt liv som andra medborgare, och då också möjlighet att styra över sitt stöd.

Sedan 2014 har det skett en rad försämringar på assistansområdet. En del av försämringarna handlade om att S-/MP-regeringen gav direktiv till utredningar och Försäkringskassan om att kostnaderna för assistansen måste minska. Det har också varit en rad orimliga domstolsbeslut som har lett till att många människor fått sin hjälp indragen.

Centerpartiet vill gå tillbaka till det som är ursprungstanken med LSS, att ge personer med funktionsnedsättning rätten att leva som alla andra. Vi måste öka tryggheten för alla de barn, vuxna och deras anhöriga som är beroende av LSS för att klara sin vardag. Ingen ska behöva känna oro för att inte få den hjälp de behöver. Centerpartiet var tillsammans med Liberalerna pådrivande i att få till den lagändring som nu genomförts om att andning och sondmatning är grundläggande behov.

Det behövs fortfarande en översyn av definitionen av grundläggande behov i sin helhet, samt långsiktiga villkor för att slå fast rätten till stöd och skapa trygghet för medborgare som har behov av assistans. Detta innebär ett renodlat statligt huvudmannaskap samt behov av större kontinuitet och ökad diagnoskompetens hos handläggare på försäkringskassan. Det finns en överväldigande majoritet i riksdagen för ett statligt huvudmannaskap. Den kommande huvudmannaskapsutredningen behöver genomföras skyndsamt, samtidigt som det är viktigt att ingen assistansmottagare kommer i kläm till följd av ändringarna. Centerpartiet förväntar att regeringen är lyhörd för riksdagens majoritet vad gäller detta.

Snabb implementering av förslagen i SOU 2021:37

Utredningen Stärkt rätt till personlig assistans (SOU 2021:37) presenterades i maj 2021 och har sett över vissa frågor inom personlig assistans enligt LSS. Den har analyserat och gett förslag på hur rätten till personlig assistans för behov av hjälp med tillsyn kan stärkas och gjort en översyn av hur föräldraansvaret vid bedömningen av barns rätt till personlig assistans kan smaldas av.

Utredningen föreslår att en egenvårdslag införs som reglerar hälso- och sjukvårdens ansvar för exempelvis samverkan, planering, instruktioner och uppföljning. Utförandeansvar och uppgifter vid egenvård föreslås bli reglerade genom tillägg i förordningen om stöd och service till vissa funktionshindrade. När hälso- och sjukvård ges till personer med stora och varaktiga funktionsnedsättningar föreslår utredningen att det ska regleras att man ska överväga om insatserna ges så att den enskilde kan leva och delta på samma villkor som andra. Vid bedömning av rätt till personlig assistans eller assistansersättning föreslår utredningen att det ska bli möjligt att beakta behov av sjukvårdande insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen. Det ska då finnas en överenskommelse mellan sjukvårdshuvudmannen och den enskildes anordnare av personlig assistans om hur de sjukvårdande insatserna ska utföras.

Man föreslår också att stödet för att den enskilde ska klara grundläggande behov ses som en del i det grundläggande behov som ska tillgodoses. Behovet av stöd ses som en del av det behov som stödet gäller, exempelvis personlig hygien eller måltider. Utredningen föreslår vidare att det införs ett grundläggande behov; kontinuerligt stöd som den enskilde till följd av sitt funktionshinder behöver för att förebygga att han eller hon fysiskt skadar sig själv, någon annan eller egendom. Dessutom föreslår utredningen att det införs ett grundläggande behov; kontinuerligt stöd som föranleds av varaktig eller långvarig medicinsk problematik där uteblivet stöd utgör allvarlig risk för liv eller hälsa.

Utredningen föreslår att avdrag för föräldraansvar schabloniseras och fastställs. Det nya grundläggande behovet kontinuerligt stöd som föranleds av varaktig eller långvarig medicinsk problematik där uteblivet stöd utgör en allvarlig risk för liv eller hälsa undantas från avdrag.

Utredningen föreslår också att barn kan beviljas personlig assistans även då de bara har lite behov av hjälp med grundläggande behov. Detta om personlig assistans är ändamålsenligt och i enlighet med barnets bästa.

Centerpartiet anser att SOU 2021:37 är välbehövlig för att vi ska kunna komma framåt i dessa viktiga frågor. Speciellt viktigt är förslagen och förbättringarna för barnen mellan 1 och 6 år. De har de senaste åren haft svårt att komma in i assistansen och resultatet har blivit att familjer tvingats till andra insatser, ibland till och med institutioner. Det är mot bakgrund av detta viktigt att regeringen så snart som möjligt

återkommer till riksdagen med en proposition som bygger på utredningen. Lagändringarna bör vara på plats under mandatperioden, senast 30 juni 2022.

Möjlighet till studier och arbete för alla

En stor andel unga och vuxna med funktionsnedsättning står ofrivilligt utanför arbetslivet. Även personer med funktionsnedsättningar som inte behöver innebära nedsatt arbetsförmåga har svårare att få jobb än personer utan funktionsnedsättning. Fler män än kvinnor med funktionsnedsättning har arbete. Skillnaden gäller också yngre kvinnor och män med funktionsnedsättning trots att fler unga kvinnor än män med funktionsnedsättning har en akademisk utbildning. Tyvärr råder det fortfarande brist på evidensbaserad kunskap och forskning om effekter av insatser inom området.

Rätten till stöd åt den som behöver hjälp i sin vardag måste värnas. Den som har så omfattande funktionsnedsättningar att hen inte kan jobba ska ha rätt till samhällslön. Samtidigt är det viktigt att samhället löpande ser över och förbättrar insatserna för att fler människor med funktionsnedsättning ska få möjlighet att arbeta och studera. Ny teknologi, digitalisering och utveckling av distanslösningar skapar hela tiden nya möjligheter, en utveckling som har förstärkts i svallvågorna av covid-19. Många arbetsgivare önskar att inkludera fler personer med funktionsnedsättning. Forskning visar att små privata arbetsgivare är bäst när det gäller att skapa jobb åt människor med olika typer av funktionshinder. Det behövs minskad byråkrati, flexiblare lösningar och enklare kontaktvägar mellan företag och myndigheter för att underlätta för fler arbetsgivare att anställa personer med funktionsnedsättningar.

Centerpartiet vill därför att regeringen tillsätter en utredning av välfungerande och evidensbaserade inkluderingsinsatser hos arbetsgivare i Sverige, och vilka hinder och möjligheter som finns för att dessa sprids till fler privata och offentliga arbetsgivare.

Funktionsnedsättning och åldrande

Personer med intellektuell funktionsnedsättning lever allt längre. Det är en glädjande utveckling för samhället, och ett resultat inte bara av den medicinska utvecklingen men även av att barn med intellektuell funktionsnedsättning nu växer upp tillsammans med sina syskon och föräldrar, ses som individer som ska få vara delaktiga och själva kunna forma sitt liv så långt det är möjligt, och som vuxna har rätt till gruppboende, daglig verksamhet och anpassade arbeten. Denna positiva utveckling ställer nya krav på socialtjänst, LSS-personal, anhöriga och andra som möter äldre personer med intellektuell funktionsnedsättning. Till exempel försvinner rättigheten till daglig verksamhet och sysselsättning vid 67 års ålder. Personer som bor i gruppboende är också mer utsatta för ensamhet eftersom man oftare står utan egen nära familj när föräldrar eller syskon går bort. Personer med Downs syndrom får demenssjukdomar oftare och tidigare än andra äldre, vilket ställer krav på ny kompetens och samarbete med äldreomsorgen.

De senaste åren har kunskapen om hur personer med intellektuell funktionsnedsättning kan få ett så bra åldrande som möjligt utvecklats, och det är viktigt att kommunerna får tillgång till kunskaps- och implementeringsstöd. Centerpartiet vill att regeringen ser över hur kommunernas insatser för äldre personer med funktions-

nedsättning kan stärkas och om det finns behov för en statlig utredning om funktionshinder och åldrande.

Översyn av systemet med personligt ombud

I nuläget har kommunerna möjlighet men inte skyldighet att erbjuda stöd av personligt ombud till ”personer med omfattande och långvarig psykisk funktionsnedsättning som har behov av en samordnare för att ta till vara sina rättigheter i samhället”. Syftet är att målgruppen ska ”ges möjligheter att få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service på jämlika villkor samt rättshjälp, rådgivning och annat stöd utifrån sina egna önskemål och behov”. Verksamheten ska utföras inom ramen av socialtjänsten.

Utredningen En sammanhållen socialtjänst (SOU 2020:47) slår dock fast att det är otydligt om ombudsverksamhet omfattas av socialtjänstlagen. En förordning om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud trädde i kraft den 1 augusti 2013. Den statliga subventioneringen av personliga ombud har under den senaste mandatperioden stärkts inom ramen av januariavtalet.

Personer som ansöker om sjuk- eller aktivitetsersättning är inte en homogen grupp. Många har inte behov av personligt ombud eller stöd alls, andra kan till exempel redan ha ett assistansbeslut eller en god man. Partistyrelsen anser att det behövs en bredare diskussion om systemet med personligt ombud än motionärens utgångspunkt om läkarbesök vid ansökan om sjuk- och aktivitetsersättning. Det är dags att se över om dagens system säkerställer jämlika villkor för målgruppen i hela landet, om tröskeln för att ingå i målgruppen är för hög samt om det av rättssäkerhets- eller jämlikhetsskäl behövs en tydligare reglering i socialtjänstlagen. Centerpartiet föreslår därför att regeringen ser över systemet med personligt ombud i syfte att säkerställa jämlika och rättssäkra villkor för målgruppen i hela landet, och tillkännager detta för regeringen.

Samlat ansvar för att förebygga sexuellt våld mot personer med intellektuell funktionsnedsättning

Att leva med intellektuell funktionsnedsättning innebär för många ett särskilt beroende av andra människor och sårbarhet i många situationer. Sårbarheten och beroendeställningen gör det särskilt svårt att förebygga sexuellt våld. Vården och omsorgen har en viktig roll i att kunna förebygga, upptäcka och uppmärksamma sexuellt våld och verka för att våldsutsatta erbjuds vård och stödinsatser. Hos professionella som ska ge stöd till utsatta barn, unga och vuxna finns dock ofta kunskapsbrist om intellektuella funktionsnedsättningar och ansvaret för förebyggande arbete är spridd på många olika aktörer.

Centerpartiet bedömer att det behövs ett samlat grepp för att få mer kunskap om och förebygga sexuellt våld mot personer med intellektuell funktionsnedsättning. Regeringen bör överväga att ge ett sådant uppdrag till lämplig myndighet.

Martina Johansson (C)

Sofia Nilsson (C)

Anders W Jonsson (C)

Aphram Melki (C)

Catarina Deremar (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Peter Helander (C)